

ערב קוד הרפיקה לאוון העבר.
 תהול הכרבה במעשי ידי העובדים
 בכל מקום שהם!

א. שמיינמאן.

בְּשׂוּרֵי הַגְּלִיּוֹן *

מעולם לא התרומם פשיש העולם, עליו
 וירד והכה על ראשי בני אדם ומצוה על
 החשבון, במהירות קדחת כמו כימים שאנו
 עומדים בהם עכשו. מעולם לא היתה זקוקה
 המחשבה האנושית להתאמצות כל הכחות
 המצויים ברשותה כמו בשעה זו. להכות,
 להכות מתלקחות בכל מקום שזה לא כבר
 פרחו שם חיים שקטים ושאננים, ועם
 מלשוליו וסערותיו של העולם מטלטלת גם
 ספינתנו הקיימת כים העולם, מטלטלת כסלע
 כסלע ומכיף לכיף. הורע מולנו ולא להבות
 של מחשבה מאירות את דרכנו בימי הושך
 אלה, אלא נצים נצים נתוים, מאירים לרנע
 את האפלה וככים, והחושך עוד הפעם
 משתרר סביבנו. המחשבה העברית, כהחיים
 העבריים, במשך עשרים השנים האחרונות,
 נטרפה בסערות העולם והיא מתלכמת בין
 החרבות, מחפשת אחרי נקודת-מצען ואינה
 מיצאה ומסתפקת במקלטים ארעיים שמזדמנים
 לה כדרכה שוחה בהם שעה קלה ושוב
 אוכרת בתל העולם. ניסיון של הפיש אחרי
 נקודת-משען זו נעשה בימים האחרונים על-
 ידי ה"ר גליקסון במאסף הגדול, "משואות",
 שיצא לאור בימי דמדומי רשויות ושלטונות
 באוריהם.

(* משואות. מאספים לשאלות הומו
 ולדברי עיון וספרות. ספר ראשון. העורך:
 ד"ר מ. גליקסון. הוצאת "אמנות",
 אוריהם תרע"ט.)

היתה, אמנם, פה גם דהימות יתירה,
 שגרמה מסילא לפיזור ולקפיצות, והקפיצות
 גררו אחריהן גם ליקויים. הוצאה זו לא היתה
 חסרה גם מגרעות בולטות, שהיו גליות לכל
 עין ולא כל שכן לעוזרית. ודאי נתרנסו על
 ידה גם ספרים, שאפשר היה לרחות לפי
 שעה את תרגומם; ודאי לא דקדקו המוציאים
 ביותר בסודקם ובמאונח. לא היה ניפויו ולא
 הכל היה מלושש. היא תשאה כנגד כמה
 וכמה עיקרים ופפלים ומפני השפלים לא
 זכתה כיהוד בעיניהם של הסדרנים, הנמחנים
 והנגדנים, אשר התרועעו על כל מגרעת קרה
 שבה ועברו בשתקה על המאורות שהדליקה.
 אי אפשר לכסוף דבלי להטעים גם את הליקו
 מסין אחר, שהיה סלפף הוצאה זו; כל
 כבודה ועשרה היו תלוים ברצונו הטוב של
 איש אחד. רק נשבו רוחות אחרות מיד
 נהרסה, ואילו היתה נבנית על יסודות
 חברתיים אחרים היתה אזוי שתוקה מעמד
 גם בהצר העתים. לא שוקה השעה למפורתנו
 ברוסיה. בחורף של שנת תרע"ז נוסדה
 הוצאת-שטיבל ובחורף של שנת תרע"ט
 נחרבה. נחרבה? חלילה! הנה נתקבלו
 ייעות, שהמ"ל הוא בקופנהגן ומהרז שם
 אחרי מתרגמים מלשון הסקנדינבית כסקורה.
 חזר וכבר מצא.

הנה שמענו אומרים: בורשה יצאה
 "התקופה" הרביעית חוץ מן הספרים המקורים
 והתרגומים שהופיעו שם. המחלקה האמרי-
 קנית פורחת וזו של ארץ ישראל מרכות
 סביבה כהות. זה הוא כחה של הרהבות,
 חשואת להתשטות, ומפני כך אין הכליה
 תקיפה לשלום במעשי ידיה המפורים פה ושם.
 בשנים אלו, אשר הושך ככה אותנו
 ואת כל בית ישראל, עורן עומדות פה
 ישם מכוונות-דמוס עגרות ורופקות את
 ג'גליהן.

ומסביר המחבר את העיקרים האידואות האלה ומפתייע במאורעות העולם, הכופים אותנו לעמוד על העיקרים האלה. ביהוד סדניש המחבר את העיקר השלישי, שבלעיו אין אנו יכולים ואין אנו רשאים להתחיל בבנין המיזג החדשים. תאמר: עיקרים באים לא מתוך הכרת הריסותו של העולם הקודם והעובר לעינינו, אלא מתוך דרישותיהם של החיים היוצרים והבוראים, שהם זרק הם קובעים עיקרים? תאמר: מעולם לא הונחו מלכתחלה יסודות יודעים וקבועים מראש בבנין סדינה או עבור? תאמר: הרכה הרהרו על אותם היסודות, שעליהם מעמיד הר"ר גליקסון את עיקרי תורת ההתחדשותנו? אולם הרי ב"חלוקה משמרות" אנו עומדים, ואין משמרת אחת בועטת ביסודות המשמרת שקדמותה וקלקלותיה של העולם התרום ותתקרב לעינינו דורשית סאתנו והיות בבחירת התורם ליסודות חדשים, כדי שלא נבנה על הול תמות. אם ע"ה בירי המחבר לצייר בבהירות את שעת המשבר, הרי האקס כיות החדשה, שצחיכה להולר בתוך תוהו ובוהו זה, נשארה לוסה בערפל. מכאן והלאה הננו נכנסים אל שעת המשבר, טובלים בה ושוב אין אנו מוצאים את היד הכמותה, המוליכה אל האושר. הנה בא מר א. דרוי-יאנוב במאמרו-ספרו על המלחמה ופגיעה. וכו' וישראל ונעשו שותפים למלחמה העולמית סאונם ולא מרצון. עובדה זו היתה צריכה להטיל את צבינה ע" כל אלה סבני ישראל, שבאו לחשב את חשבון המלחמה. היכולת שניתנה להם לעמוד בראש הפסגה ולהשיקף משם על מתנות הנלחמים, דהסתבל בהם בעין חודרת ולסמוד עליהם ועל סעשיהם, כנראה, אינה מספיקה עדיין. רומין וולסן, בעל הלב האנושי הגדול, שלא נפתח בורם הפגיוכי של בני ארצו ונשאיר כן נאמן

תורבנו של עולמנו, ההיה המסובך והמעורפל, העתיד הסבתמן דרך ערפלי ההוה—שלושת המוסיבים האלה הם היסודיים במאסף הזה בכל חלקיו, בין בפיליציסטיקה ובין בחלק השיתני. "חירוף משמרות!" חבור-מלים זה מזדקר לפנינו בפתחנו את המאסף. "יודעים ומכירים אנו, ויותר שאנו מכירים אנו מרגישים, ששעה גדולה, שעת מעבר וחלוקה תקופות הגיעה לאוסה ולכחותיה החיוניים. ושעת מעבר פירושה: שעת משבר, שעת סכנה ותחתיתים" — כך פותח הר"ר גליקסון את מאמרו הראשי, פסקא זו, דומני, אינה כסמנת אך את מצב רוהו של כותב המאמר, אלא גם של עורך המאסף. הערה בירי העורך לראות לנו לא רק על "שנת המעבר, שעת סכנה ותחתיתים", אלא גם על המשמרת החדשה, שבאה ומחליפה את זו שקדמתה? הנתן לנו במאספו אותם המוסיבים התרשים, הנפשיים, של הדור החדש ורתקופה התרשה? ההצליח להראות על אותם כחות החיים, שנועדו בקרקע חיה של האומת, שהם זרק הם יביאו אותנו אל המנוחה ואל הנחלה? הנושעים אנו במאסף הזה את צעדיה של המשמרת החדשה, צעדים שישים. ו לנו למנינה נפלאה של שמתת התיים והאושר הבאה?

כנאמר הראשי עוסד העורך על אותם היסודות-העיקרים, שנצטרפו בכור חיינו והרגשתנו כמשך השנים האחרונות, ימי הפוש דרכים להצלה ולקיום היסודות האלה. אמנם, לא חדשים הם, אולם המחבר מוסך את ידו עליהם מחדש ובנסות מלא. היסודות האלה צריכים להיות קבועים בבנין החיים החדשים, שיתחילו בקרוב. שלשת עיקרים אלה: אידואת-הכלל, שחורה ונעורה ביהוד ישראל, על המפעל הלאומי — המדרגה השניה של החברה החדשה ותעודה המוסרית.

לאידיאלים הכנחיים על האנושיות, שגם הוא השקיף על המלחמה מן הצד, הצליח יותר מאשר א. דרויאנוב. אותו חינם הקבוע אל המלחמה ואל תוצאותיה, אף-על-פי שהגביל את חוג ראייתו, מכל מקום העמיק יותר לתדור אל הפגה האחת, אל הפגה אשר בה ננעץ איזמלו החד. מה שאין כן אצל דרויאנוב: כאן שטח הראיה הוא גדול ורחב הרבה מחוג ראייתו הוא, אולם אותו המרחב גרם למסמסה של האידיאה הכללית, של יחס-נפש המתכבד אל מאורעות אלה. כי סוף-סוף הרגשה אחת מלווה אותך כל הזמן, בין בשעת קריאת המאמר הארוך (ארוך אולי קצת יותר מדי אף למאסף רב הכמות כ„משנות“) ובין לאחר קריאה: אין רעיון מרכזי בכל המאמרים האלה, שהיו יפים ומספיקים לשעתם ואינם מספיקים כלל כשנתנו לנו כסך-הכל מקיף פרי התבוננות ועיון של ארבע שנים. מאמר זה כמה הערות יפות, כמה הבנה פקחית כשיב מאורעות העולם ישנן בו! לפנינו הפקחית היהודית, הירענות, הלסדרנות, היחס של היהודי הפקח אל מאורעות העולם, שאין אתה יכול לעמוד בשום אופן על טיבו. הדעג המר של בן-העם שראה הרבה בחייו, לכל איתם הקידושים, לכך אותן הסליות, שעמפו בהן את המלהמח וקדשות, — אולם מכלל שיהות נאות, אמנם, נאות מאד, לא יצא המאמר הוה. ואם ההלק הכללי אינו מספיק את רוחנו, הרי החלק היהודי משאיר אתנו הרהורים נוגים: כשבאים סופרי ישראל לאותו מקום-תורה מסתלקת מהם הפקחות והבהירות. מסופר עמקן כדרויאנוב, שלעתים ותקוות מאד הוא מופיע בספרותנו ואינו מביא לעולם פרי בוסר, אפשר היה לדרוש התעמקות יותר גדולה וחדירה יותר עמוקה אל אותו הערפ, שהליט את העולם כולו ובהוכו

גם אותנו „עתיקי האמש“ מכבר. ורהורים נוגים אלה עוד חלכים ומתגברים כשהננו עוברים אל המאמרים, שנכללו במחלקה הארצישראלית. הקלחת והשטחיות של כל המאמרים ממין זה, שנכתבו אצלנו במשך עשרות השנים האחרונות, אנו סוצאים גם פה. אף הערה חדשה אחת, אף משנה אחת, שלא נלמדה עד כאן, נתנה לפנינו. הפובליציסטיקה שלנו עדין במקומה עומדת וכך עמל העורכים לשפרה עולה בתוהו. מאמריו של קליינמאן — האחר על השאלה האוקראינית — הורה על מה שאמר אותו סופר גופו במקום אחר וכזמן אחר ובמאמר הנידון לא נוספו שום נימוקים חדשים; השני — על המדינה העברית — אינו מחדש כלום. מאמריהם של זוסמאן וזלאטופולסקי קלושים הם למאסף סריווי כ„משואות“. וגם אנחנו לא דרדקי הגנו כי יבואו לפנינו כאלפא-ביתא. הר"ר קלוזנר נוגע בפובליסימ חשובה עד מאד, בשאלת שנוי-הערכים, שהולך ומתהווה בטפוס היהודי במשך השנים האחרונות וביתם העתודי של העמים אלינו, אחרי שיהודים חדשים יהיו לפני העמים. אולם, דומני, שמהיר היה הר"ר קלוזנר קצת בהחלטותיו: עדין לא נסתמן פרצופה של התקופה החדשה והשנאה הישנה עדין לא פג מעטה הישן. החלק השני, תעיוני, יכול כמה מאמרים חשובים, שכדאי היה לעמוד עליהם בפרטות, אולם לא כאן המקום לזה. פותח חלק זה א. דרויאנוב במאמרו: „התבוננות“. עומד הוא על שאלות חיינו ומתותנו היותר קשות והיותר סכאיבות, מערשל הוא את כל ננעו הגלות ומוקיעם לעיני השמש. עומד הוא גם על הצדדים החיוביים אשר בדרך הארוכה, שגלות שלישית שמה וכא לידי הרהורים מעציבים. לרוך היהודי החדש, הספקות

כן החלישה את סולך המדינה. שדרש שעבודה הנמור של האישיות ההפשית אל הכלל. רק על-ידי התפתחות האישיות בקרקע הצבור, המכשיר התפתחות זו ומפנחה כחמרים שונים, הכוא הגאולה לעולם. בגאולה זו הוא רואה גם את נאולה ישראל. אופטימיות זו בוקעת ועולה גם כהוך מאמרו היפה של קלצקין: „עקיפות“. סובב סובב רוח האדם ואל מקומו איננו שב — זוהי ההכרה החדשה, האמת החדשה של אירופה הרושבת. תאמר: באות מהפכות ועוקרות את סדרו של עולם, אולם מהפכות אלו וכדומה רק השיות הן מן הדרך הנכונה, וסופן להשיך את התפתחותו של עולם, את הצעדים האטיים, אבל הבטוחים אל האישור ואל היופי, אל המוסר ואל הרעת. כמאמר זה אנו מוצאים את כל מדותיו העיוניות והלשוניות של קלצקין. והענין וההרצאה מושכים את לב הקורא ומעוררים את מחשבתו. מאמרו של צייטלין: „בקרת האדם“ מצטיין בכל איתן הסגולות שהוחן בהן צייטלין: אותה הרתחנות, אותה המורליז, איתה הכפירה שבאמינה, אותה האהבה שבגנאה. הטון של המאמר — הצד השני של המטבע, הכפירה בעיקר ההתפתחות והאמונת כרוח האדם העולה למעלה. מאמרים כגון אלה הם בלו ספק, צעד קדימה בספרות העברית ומראה על מדרגה של התפתחות שעברנו בה. אותה היציאה מחוג עולמנו נעשתה כאן בכשרון וכדבר טבעי. כלי הקומות יתרות נכנסים הסופים אל העולם האחר, שהוא גם עולמנו, סובבים אל זרמי המחשבה של עמים אחרים לא על מנת להרעיש את מי שהוא כחכמות היצוניות, לא על מנת להכניס פרחים משם אל גננו, אלא משום שהמחשבות האלה שלנו הן.

שאינם נותנים לישון במנוחה כלילות אלה הם דברים עתיקים, עתיקים מאד. כי אם לא נחשוב את ההנחה, שחדשה היא בלי ספק, על אדות, התהוותה של „האומה“ הישראלית בגלות, הנחה שזוקקה היא לראיות ונימוקים, שלא באו במאמר זה, הרי שלילת הגלות, התרגומיות, הדברים שהם מרכזו של מאמר יפה זה הם *Conditio sine qua non* שלנו. כל הדברים האלה הם ראשיתה של יחוסנו אל העולם ואל עצמנו. הרגיש בזה מר דרויאנוב והקדים תשובה על השאלה: מה בא ללמדנו? במוטו. אולם סוף סוף השאלה במקומה עומדת: הנתחדש דבר כמאמר זה. גראה, שפסענו הרבה פסיעות לפנינו מאותה העמדה של מר דרויאנוב ושוב אין אנו יכולים ואין אנו רוצים להביט אחרינו. לנו אין העבר חוזר לגענועים ורומנטיקה, אלא ירושת-אבות, שמעונה ברור וליבון. אלא שסוף סוף הרי בשעת-מעבר אנו עומדים ולגבי שעת משבר-אין לך מאמרים נאים מזה. הד"ר גליקסון כמאמרו „על פני תהום“ עומד על הפרובלימה, שמתחכמת בה המחשבה האנושית מימות עולם, ושבשנים האחרונות התחילו מספלים בה כעקשנות נמרצה. מהו יחסו של הפרט אל הכלל, של היחיד אל הצבור ואל המדינה? ובא המתבר לירי מסקנה, כי שני המושגים האלה אינם שני יסודות מתנגדים זה לזה, אלא משלימים וממלאים זה את זה. אולם הגה ימים באים ומינתיות תכרא בין שאיפותיו של היחיד ובין צרכיו של הצבור, סינתזה שתביא נאולה לעולם ולאדם מצער הקרעים הניגודים. וקשים הם תכלי לירתה של יצירה זו, אולם היא תכוא והמאורעות העולמיים האחרונים מסייעים ומחישים את בואה: המלחמה העוימת החרישה את האינדיבידואליסמוס הקיצוני, את האנרכיה האישית וכמו

מאומה—תרגומו של משרניוובסקי משל דיהמל ססיימים את חלק השירים. מי יתן והיו מתרבים תרגומים כאלה בספרותנו: קב זה של שירה אמיתית, אף מתורגמת, הוא טוב מכרי מלא של שירים מקוריים, כביכול. הספורים אינם טרובים, פרקו האחרים של „ספית“, אם לא נחשוב את הפרק „ואני בכפר סולדתי“—פרק מלא שירה אמיתית—משאירים אחריה הרגשה של צמאון, של תקיה שלא נתקמה. שתיים עשרה שנה עברו מיום שנדפסו הפרקים הראשונים של „ספית“ ב„השלח“ ועדין לא נשבת את הרושם ההוק שעשו עלינו הפרקים ההם. לפני פי התנור— הישכת פרק זה? פרק זה, אף-על-פי שהזכיר לנו בהרבה את הפרקים היפים של דיקנס ברומאן „טומי ובנו“, אף-על-פי-כן לא ראינו עדיין בספרות העברית פרק עשיר בצבעים כמוהו. ואותם הפרקים החדשים, דמרות שפעת הצבעים ועושר הלשון, שנעשו מיפוסים לביאליק, לא הומיפו הרבה לרכושו הספרו של ביאליק. גזירה, כנראה, נגזרה עלינו, שחיי הילדות העברית יהיו דומים לחיינו אנו: מה חיינו מונוטוניים הם, אף חיי הילדות העברית כן.—חדש הוא הפעם עמנו נמאן בספרו „אסתר“. חדש הוא הסימה—אף-על-פי שאהר ספורו האחרונים של ברדיצבקי עולה בזכרונו כשעת קריאה—חדש הוא גם אופן התאור וההרצאה. הרחק ספיעה של העירה היתהורית, שם על יד המחנות הבודדות, גדלה נשמה בודדה, נאיזנית, בת עולם אחר, כאסתר. מורה היא בעולם זה עם סדריו המשונים ויתוסי בני-אדם המוורים. הריקת השינים נבלעת ואנו מרנישים את גועל הנפש שמתפורץ מתוך שפתים מקומצות אלה ואיסת תוקפת אוחזת. מכניסנו שמינמאן אל עולם חדש לנו וצער תגף אותך: נשמה זו יפה ואצילה, למח

הספרות היפה — שאמנם אינה עיקר לגבי מאמץ זה—תופסת בקום השוב. אולם בה בשעה שבחלקים האחרים נראתה נטיה להעשיר את מחשבתנו הצבורית בתכנים חדשים, הרי חלק זה אינו שונה מאתו במאפיים האחרים: אותה המקריות של המ:תתפים בשדה ספרותנו זה, אותם המופיעים בים הירועים לנו כמקומות אחרים, שיריו של פיכמאן: „יהודה“, אף-על-פי ששמים חדשים וארץ חדשה היו לפני המשורר ועוררו את כתיבתו. לא גלה לנו נעומות חדשות. בשירים האלה אנו נפגשים זה המש עשרה שנה, ואתה מרגיש צורך בשעת קריאתם לגשת אל הפסנתר ולקרוא אותם על פי הקצב. שיריו של קרני אף-על-פי שאינם חדשים בתכנם—נוכרים אנו משום מה בהינה וגם בקצבם—אלא לגבי קרני חדשים הם המופיעים. מעולם לא קראנו עדין תרועים קלים, מצלצלים, מלאים צהלה שבמרידות, אותה צהלה, שבאה להחטיק את המרידות, המתפרצת מן הלב, כמו שירי קרני אלה. עד עכשו היינו נפגשים לפעמים רחוקות במשורר זה. בכל פגישה ופגישה היינו נתקלים בתרועים קשים, מלאים מרורים וכאב.—ההודו שבחלק השירים— „טעם מיתה“ של א. פיארשטיין. ההקדמה „הדיקטטית“ והלשון המשונה, שנכתבה בה, אמנם יש בידך להמיל צל של חזר כדיקטטיות נפרוה, אולם השירים עצמם ראויים הם לשימת-לב מרובה. שירים כמו: „מזמור לדם“, „שמים אדומים“, „אלך די“—יש בהם כדי להשרות עליך מצב רוח ידוע, „טעם מיתה“ — לא רק שם השירים, אלא מסוור הוא הפעם הזה בכל סלה ומלה, בכל תנועה ותנועה, אותו הרגע הנפלא, סף המות, שעת מעבר זו סן העולם הזה אל עולם אחר—אתה מרגיש אותם בכל נימי לבך ובכל שירי מורך, שלא נקאמו עדין

מדה טובה אחת יש ביומן זה, כרה שבשבילה אפשר היה לסלוח למתבר הרבה והרבה לקויים: ישרנות. כמה יושר הלכ שפוך על כל דפי היומן הזה! אין אף שורה אחת שלא יעבירנה רגש חם, חי ויוצא מן הלב. גם אי-היכולת האמנותית נראית לנו לפעמים כנובעת מיושר הדב, שאין בו מן העקמוניות ומן ההתקששות היתרה בנוצות יפות, לקוחות משל אחרים. דברים שהנפשיות הטהורה תהא שופעת מהם—חיון בלתי שכיח בכל ספרות. ואם בשביל זה בלבד — כדאי היה לכזב בקהל.—לא כדאי היה לעמוד על אנדתו של אנ—סקי, אלמלא התינוס הנפלא של א. ס. חבל, שהמתרגם השקיע כל כך הרבה עמל למען תרגם דבר כינוגי כזה — אם לא למטה מזה!

את הבקורת פותח מר פרידמאן במאמר—מיניפסט, על הבקורת. זהו המניפסט השני של מבקר עברי צעיר. הראשון היה מר בימסרניצקי, שלא נתקרה דעתו עד שהציע לפני קהל הקוראים את המניפסט—הבקורת והאמנות, בהשלח. והנה בא גם פרידמן עם המניפסט ש"ו. ועומרים אנג ותמהים: למה בא כל זה? ואותן הדברות על-אפני הבקורת למה? הבקורת—אמנות היא—אמת ויציב. אולם הנחה זו צריך לאמת ביצירות בקרהיות, שהיא עצמה מן האמנות. לעולם לא יכזב המספר ויאמר: אם כך יכתב חספור — הרי זהו ספור. ועוד: כל אותם הבאורים הרחבים, אותם פרטי הדברים, שנאמרים בטון של זקן ורגיל; אותן האמיתיות האלפא-ביתיות, שמספר אותן מר פרידמן על כל צד, לא רק שאינן מביאות את הקורא לידי השתוממות, אלא מעליבות הן כסנונון.—גם מאמריו הארוך של פייכמן על גורדון אינו משאיר רושם טוב מן הראשון. הייבת היא הבקורת העברית הצעירה לגורדון,

קטחה את חייה? אולי אין מקום בעולם לגשמות יפות מעין אלו? חושש הוא שפיוני-מאן, שמא לא נבינו כראוי, שמא לא נרניש והרי הוא מערים באורים על-גבי באורים, השוואות על-גבי השוואות, כדי שנבין, כדי שנחוש ונרניש. חשש זה מביא אותו לידי אריכות דברים יתרה. — והנה הרומאן של ייבין התופס כשמונה גליון דפוס, בין צללי ערב. מעשה במשפחה יהודית עשירה, יחסנית ותורנית, שנהפך עליה הנלגל ויורה מנכסיה ומעשה במשפחה מדרת העם שעלתה לגדולה על-ידי זה. דרמה ברובה של י. גורדין האמריקאי, ואם אצל גורדין אתם מוצאים את המשרת-הלץ, הכרוך אחרי אדוניו ואינו נפרד הימנו אף בשעות היותר קשות, אצל ייבין אנו פוגשים את המלמד הוקן, והמתך כמה דורות של המשפחה. שנעשה לאחד מקניניה של המשפחה, הרכוש הגדול נתכזבו על-ידי הדורות האחרונים, שהתהילו מהלכים בדרכים לא שערום הראשונים. יחד עם דלדולו של הרכוש התמרי נדלדל גם הרכוש הרוחני: אותה התורה שנקנתה כאן בחורים המרווהים מתוך עושר ומתוך רחבות. כחלקים רבים הולך ומתאר המתבר את תרבונו של בית זה, את רגעי הירידה, את צללי הערב, שהולכים ומשתרעים על הבית. כל הרומאן היא אילוסטרציה לרעיון פוכליציסטי אחר, שהובע על-ידי הסופר באחד מציליטוניו היפים, בהעם. מצדו האמנותי כמה לקוים נסלו בו, או יותר נכון כולו לקוי הוא מראשו ועד סופו. אי-יכולת יסודית, אי-שליטה בחומר—שני דברים אדה אתה מרגיש בדפים הראשונים. הרושם הנה הילך ותוק עם הקריאה. הטפוסים יעקב וגריגורי האשכנזי, זה הראשון שמתקדם כנגד החדש והנופל שרוד במערכה, השני, שנחף עם הורמים החדשים ושנפלט משם—שניהם יצאו חזורים ומתוסרי דם. אולם

והחוב לא נפרע עוד לא על ידי כונר, שהתמרמרות על שדה-פעולתו ויצירתו של גורדון האפילה אותו על דעתו, ולא על-ידי הסתכלותו האסתטית של פיכמן. אין אף שורה אחת, אף מלה אחת שהתא מיותרת במאמר בן ארבעה גליונות זה, אולם המאמר בכללו עושה רושם כאילו מיותר הוא. נלהם הוא פיכמן בחומר הקשה, שהיסוד הלירי, יסור נשמתו של המחבר, דקוי הוא, נלהם בשא ית כותביו—והנצחון מכנו והלאה. אין עמוד מוסף, כמעט כלום על זה שקדמהו. קשה היה לו לפיכמן לדחור את נשמתה של האישיות התקיפה, הזועמת, הכוזבת, שגורדון שמה, והוא מוכרח לעשות קפנדרינות שומה. נגש לצד זה, מתקרב מצד אחר. נדמה לו לפעמים, כי עלה בידו לתפוס את הנקודה המרכזית שבגורדון, אולם זו מתחמקת ממנו עד מהרה. ועוד הפעם שזור הוא רשת של קוי-והב—מאמרים יפים ומצויצים — אולם כבדה היא מהות זו הנלמדת והרשת נקדעה, נפאת לכל הרוחות ומשאירה אחריה קיום בודדים מזהירים ונוצצים ביפיים. במשכים העמודים זה אחר זה, ניכרת איוו תנועה קרימה, אולם תיכף אחת מרגיש, כי לא זאת מסמקן אף זרת קטנה ורק נדמה היה דך, כי תתנועע קרימה. לא, עדין לא שלמה הבקורה שלנו את מסה לראש משרורי התקופה הקודמת, לאחר ממחששי הדבכות שקמו לישראל בימים האחרונים, לאחת האישיות היותר תוקות, נאות ועוסדות ברשות עצמן, שצפתו מתוך קרקעה של הגלות ונסו לשבור את כבליה. לא זכה גורדון וכפ ימיו עברו עליו ביסורים וזכה מנדלי, שגלגל תסמו התחיל ממעלה בסוף ימיו ולוהו עד צאתו מעולם זה. הדור הכא כודאי יתכה על הדור השלם, שקבל את מרותו של הוקן ולא נסה אף פעם למרוד בו.

מאמרו של א. דרויאנוב על מנדלי הוא מעין נסיון להשתחרר מאותה ההערצה של הדור, ששמה בפי הסוקר על ספרה-ילקוטת של "מוריה" דוכרו ולכבודו של מנדלי את הפראזה הזאת: "אכן, מה גדול כחו של ראשון!"—ושפירושו של הדברים הוא: עד כמה לא עמד הדור בסוד גדולתו של הראשון!" נסיון ללמוד את מהותה של האישיות הזאת, שהשפעתה היתה כל כך מרובה בזמנה. כתור נסיון עלה המאמר יפה. ממצה הוא בעל המאמר את עומקם של הדברים שנאמרו על-ידי אחרים, בורר את האמת מערמה זו של תארים, שנערמה על נבו של מנדלי, מכניס אותו אל תוך המסגרת האמנותית המתאימה לו ועומד על כך צדדי יצירתו, מאמר זה, כשאר מאמריו של דרויאנוב במאסף, מלא הערות—פלומות-הקולמוס, שנאמרו אנב אורתא, אולם תשובות הן מאוד. לפעמים ההערות הצדדיות האלה עולות בחריפותן ובעמקותן על עיקרם וקוטבם של המאמרים. הערות אלה—פניני מחשבות הן, שאין שטף המאמר הכרח להן ומשום זה אינן עושות את הרושם הדרוש. הערותיו על הששון וערכה ביצירה—אין אתה יכול לעבור עליהן מבלי להתעכב רגע ולבדוק אחרי ההגחות המקובלות אצלך בנידון זה. ולאן דוקא הערה זו: בכל מאמריו שבאו במאסף אתה נתקל בהן על כל צעד ושעל.—כסוף בא מאמרו של צפה על משרגיחובסקי. מענין הוא מאד. זהו נסיון של הארה חדשה על שירתו של משרגיחובסקי. הוא יצא מן הדרכים הכבושות של הבקורת העברית שדנה על משרגיחובסקי — בין של הבקורת מבית-המדרש הישן ובין מבית-המדרש החדש—ותפס לו דרך חדשה משלו. אין הוא מתירא לקצץ בהרבה נטיעות משל הסופר, בלכר שישתמר הגווע. לדעת צפה—

שאלות התיים. הפותח הוא מרחקים חדישים למהשבה הצבורית, כמו ששמשו בשעתם מאספים אחרים? — כל האמור עד כאן יוכיח—לכסוף עלי עוד להעיר על הלשון העברית ועל הצורה התיצונית של המאסף: הלשון בו נקיה ומתוקנת והעורך כנראה הרכה לשים לב לדבר, הצורה התיצונית לקויה כי רבים בה שטשושי הדפוס ושנואות ההגהה. אבל בימי הרם ואכזר אדה מי יוכל לבוא בפענות על לקויים כאלה.

צבי ווסלבסקי.

בְּנוֹאוֹת.

דברי בקרת. מאת יעקב פיכמאן כפר ראשון הוצאת „מוריה“ אודסה הרע"ט.

שבעה מאמרים באו נקובץ זה. רובם נתפרסמו בשעתם כמאספים וירחונים שונים. עכשיו נאספו למדור אחר, מאותרים ברות כותבם, מתוקנים ומצורפים בידי כותבם, את פיכמאן המבקר יודע קהל הקוראים הרחב למדי. זוהי דמות מכוימת וקבועה. את מאמרי הבקורת והמסות הספרותיות שלו רגילים אנו לפגוש בכל מאהף ספרותי. והרכה מן המבקרים המודרניים הצעירים יכילים לראות בו חבר נרדף, שקוי השפעה נמתחים ממנו אליהם. ואולם פיכמאן הוא גם משורר לירי, בתור-כך יודע ומקיר אותו חוג מצומצם של קוראים-אסמניסים. חובכי שירתו הענוגה והבהירה. ואם נעריך את כמות שיריו לעוצת זו של מאמריו והיתה ההכרעה על צד האהרונים, וככל זאת קבועה צורתו של פיכמאן בהכתרתם של רוב הקוראים בתור משורר יותר מבתור מבקר. אין זאת, כי אם גם בכתיב-הפרוזה

נטיעות אלה — נטיעות זרות הן, המעכבות על נידולו של הסופר. אמנם, למעטים מניע המבקר לידי קיצוניות ידועה, אך קיצוניות זו כודאי תועיל לפור את הרעות, שנתקמו מסביב למשורר ומאפילות על צורתו האסתית. הביבליוגרפיה אינה עשירה ביותר: עניות השוק הספרותי שלנו גרמה, כנראה, לזה. כאן מן הראוי להעיר, כי לא בכל מקום צודקת היא הבקורת הועומה של א. מ. על „התקופה“ של פרוש-אן. חלק ה„ניצונית“ אף שאינו מוסיף על ערכו ועל משקלו של המאסף, מכל מקום אין תורה בלי חדושו. הפובליציסטיקה שבו היא ה-N. B. של החלק הפובליציסטי שבמאסף. חלק הבקורת: המקורות שולטת בו. באו בו מאמריו הערותיו של צמח—ידיעות מענינות על אדות כמה יצירות חשובות של הספרות האשכנזית-היהודית. — ראוי לציין גם את מאמריו הקטנים של א. פיארשטיין על-אדות יוצרי הספרות המאריטית, יהודים מתכוללים וסוד גלגוליהם. אולם המאמרים האלה והשרמזים הקלים מזכירים לנו את ה„אישים“ של סוקולוב, שלא רק נגדו אחריו פיארשטיין, אלא גם...

בין סוגי ההוצאות הספרותיות השונות תפס אצלנו תמיד המאסף מקום חשוב. המאסף היה לקורא העברי מה שהיה ה„זורנאל“, ה„ירחון העבה“ לקורא הרוסי. אמנם, עם פריחתה של העתונות הפרוודית נשל ממנו כבודו, אולם מכיון שפריחה זו לא נמשכה זמן רב. התחיל עוד הפעם להופיע לעתים קרובות בבתי ישראל, בשנים האחרונות, הודות לתנאים התיצוניים בחיי ישראל והודות לתמיכות הספרותיות השונות, שמצאו להן מקום בתוכנו, גבר המאסף על שאר סוגי הספרות. חדושו של „משואות“ — העברת המרכז מן המדע, מן הספרות היפה אל